

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven handler om hvordan pedagogiske ledere arbeider med yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner. Forfatteren anvendte to kvalitative forskningsmetoder, intervjuer og observasjoner, for å samle empirisk data og besvare forskningsspørsmålet fra to kandidater i to forskjellige stillinger på samme småbarns avdeling; en pedagogisk leder og en assistent.

Problemstillingen som jeg søker å besvare er «Hvordan kan pedagogisk leder arbeide for å legge til rette for medvirkning for de yngstebarna i overgangssituasjoner».

Et av kjernefunnene i denne oppgaven er at overgangssituasjoner som gir litt rom for medvirkning, skaper betingelser for motstand hos de yngstebarna. En fleksibel respons til yngstebarnas motstand og personalets bevegelige praksiser fører til økt tillit til de veiledende voksne. Yngstebarn utvikler tålmodighet og fleksibilitet i overgangssituasjoner, og opplever at deres ytringer har innflytelse, noe som gir en varig positiv effekt til relasjoner mellom veilederen (voksen) og barn. Tvert imot påpeker funnene at en ikke fleksibel respons gir klare tegn for asymmetriske relasjoner og maktutøvelse, og mangel av medvirkning. Dette kan føre til yngstebarnas behov for sterkere motstand. Barnas motstand er en naturlig reaksjon til kravet som stilles og et ubevisst signal for behov for mer medvirkning i overgangssituasjoner. Veilederes manglende evne til å anerkjenne barnas behov og tilrettelegge for medvirkning, kan resultere i brudd av tilliten til veilederen. Yngstebarna kan bli utålmodige, og overveldet av vanskelige følelser i overgangssituasjoner. Slike opplevelser kan prege relasjoner på en varig negativ måte. Teoridelen viser til arbeidsmåter som pedagogisk leder kan ta i bruk, for å oppnå en balansert praksis som fremmer yngstebarnas ytringer og bygger tillitsfulle relasjoner, samt utvikle en påvirkningskraft for resten av personalet, uten å utøve makt.

Det er ikke bare pedagogisk leder, men hele personalet i barnehagen kan dra nytte av den nye kunnskapen om yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner for å realisere begrepet, reflektere rundt egen praksisen og skape bedre overgangssituasjoner for de yngstebarna.

Abstract

This bachelor's thesis explores how pedagogical leaders in early childhood education facilitate participation for the youngest children in transition situations that occur in kindergarten. The author used qualitative research methods, including interviews and observations, to gather empirical data and answer the research question. The study found that transition situations that limit participation can lead to resistance in youngest children and create asymmetrical power dynamics. However, a flexible response and flexible practices by staff can increase trust in the adults and improve the child's patience and flexibility in transition situations. The study also suggests that recognizing and meeting the needs of youngest children in transition situations is crucial for maintaining trust and positive relationships with adults. The theory section of the thesis offers guidance for pedagogical leaders on how to promote youngest children's expressions and build trusting relationships without exercising power. It is not only pedagogical leaders, but all staff in the kindergarten who can benefit from the new knowledge about youngest children's participation in transition situations to realize the concept, reflect on their practice, and create better transition situations for youngest children.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	4
1.1	BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	4
1.2	PROBLEMSTILLING	5
1.3	AVGRENSING	5
2	OPPGAVENS OPPBYGNING	5
3	TEORI.....	6
3.1	SENTRALE BEGREPER	6
3.1.1	<i>De yngstebarna</i>	6
3.1.2	<i>Medvirkning</i>	6
3.1.3	<i>Overgangssituasjoner</i>	6
3.1.4	<i>Rutiner</i>	7
3.2	TEORETISK PERSPEKTIV	7
3.2.1	<i>Barna som subjekt</i>	7
3.2.2	<i>Definisjonsmakt</i>	7
3.2.3	<i>Pedagogisk leder sin rolle</i>	8
3.2.4	<i>Planlegging</i>	8
3.2.5	<i>Motstand</i>	9
3.2.6	<i>Fleksibel og bevegelig respons</i>	10
3.2.7	<i>Tillit, trygghet og fleksibilitet hos de yngstebarna</i>	10
4	METODE	11
4.1	STRATEGISK UTVALG	11
4.2	DATAINNSAMLING	12
4.3	OBSERVATØRS ROLLE	13
4.4	FORSKNINGSETIKK	13
4.5	TEMATISK BEARBEIDING.....	14
4.6	RELIABILITET.....	14
4.7	METODISKE UTFORDRINGER - FEILKILDER	14
5	ANALYSE OG TOLKNING	15
5.1	FUNN.....	16
5.1.1	<i>Medvirkning</i>	16
5.1.2	<i>Overgangssituasjoner</i>	16
5.1.2.1	<i>Gode overgangssituasjoner</i>	16
5.1.2.2	<i>Krevende overgangssituasjoner</i>	17
5.1.3	<i>Motstand</i>	18
5.1.3.1	<i>En indirekte, skjult og taus motstand</i>	18
5.1.3.2	<i>En direkte, åpen og synlig motstand</i>	18
5.1.4	<i>Fleksibel respons og resultatet</i>	18
5.1.5	<i>Ikke fleksibel respons og resultatet</i>	19
6	DISKUSJON/DRØFTING	20
6.1	FELLES FORSTÅELSE FOR YNGSTEBARNAS MEDVIRKNING I OVERGANGSSITUASJONER OG BARNESYN	20
6.2	PLANLEGGING MED HENSYN TIL YNGSTEBARNAS MEDVIRKNING I OVERGANGSSITUASJONER	22
6.3	DANNINGSPROSESSER SOM FREMMER YNGSTEBARNAS DANNING SOM BORGERE	23
6.4	UTVIKLING AV EN FELLES KULTUR AV FLEKSIBLE RESPONSER TIL YNGSTEBARNAS MOTSTAND	24
6.5	FORMIDLING AV YNGSTEBARNAS MULIGHETER FOR MEDVIRKNING TIL FORELDENE	26
6.6	UTFORDRINGER OG DILEMMAER.....	26
7	AVSLUTNING	26
8	LITTERATURLISTE	28
9	VEDLEGG	30
9.1	INFOSKRIV OG SAMTYKKESKJEMA	30
9.2	INFORMASJON TIL FORELDRENE	34
9.3	INTERVJUEGUIDEN 1 OG 2.....	35

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Foreldreundersøkelse, både på arbeidsplassen min og i hele landet, har påpekt behov for satsing i medvirkningsområdet. Gjennomsnitt i resultatene i medvirkning i 2021 var lavere ifh til andre områder, og det ligger stadig lavt i de siste 5 årene (Foreldreundersøkelsen i barnehagen – resultater, u.å.). Foreldrenes svar kan være en indikasjon på at barnas medvirkning i praksis ligger langt unna barnas medvirkning i planer (Østrem et. al, 2009, s. 39).

Noen utfordringer i forståelse av betydning av de overnevnte resultatene kan være at barnas egen medvirkning ligger som et underspørsmål sammen med foreldres medvirkning i barnehage, noe som kan føre til forvirring hos foreldrene. Det blir ikke avklart på hvilke konkrete måter barna kan medvirke på i barnehagen. Noen kan også hevde at resultatene tyder på en manglende dokumentasjon av arbeidet med medvirkning til foreldrene.

I mitt forsøk på å tilegne meg forståelse til resultatene tok jeg barnehagens perspektiv. En logisk måte å nærme meg temaet på er først og fremst å se på styringsdokumentene som gir et klart syn på kravet som stilles, om hvordan det forventes at barn skal oppleve medvirkning i livet i barnehagen. Grunnloven § 104, har etablert barna sitt rett til annerkjennelse og status som likeverdige borgere, med like rettigheter som andre. I loven 2011 og i 2017 i § 3, står det blant annet: «Barnas synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet». Lovparagrafen poengterer oppgaven å ivareta barnas rett til medvirkning og legge til rette for og inspirere barn til å uttrykke seg om det som skjer i barnehagens daglige virksomhet (Barnehageloven § 1 og § 3, Grunnloven § 104). Til slutt vil jeg referere til Rammeplanens første kapittel om «Barnehagens verdigrunnlag» som fastslår at «alle barn skal kunne oppleve demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke» uten at mangel av verbal språkferdigheter eller kommunikasjonsevner står som en hindring til det (Utdanningsdepartementet, 2017, s.7-10).

Med dette som bakteppe begynte jeg å reflektere omkring barnas medvirkning, og pedagogisk praksis spesielt hos de alle yngstebarna i barnehage. For å undersøke rundt dette arbeidet var det naturlig å rette fokuset mitt og dermed problemstillingen til pedagogisk leder som har hovedansvar for alt pedagogisk planlegging, tilrettelegging og praksisen på avdelingen.

Jansen (2019) gjør oss oppmerksomme på det faktum at retten til medvirkning, som er formulert i lovverket, og er en juridisk rettighet, blir ikke automatisk realisert av personalet i

barnehage slik at til og med småbarn i barnehage erfarer å medvirke (s. 36). Et reelt samarbeid mellom personalet og småbarn forutsetter kompetanse. Dermed syns jeg at dette er et viktig og nødvendig tema å forske på, og øke bevissthet rundt lederens rolle og ansvar for tilrettelegging for yngstebarnas medvirkning i dette krevende tidspunktet i barnehagehverdagen, nemlig i overgangssituasjoner.

Med utgangspunkt i at jeg ikke fant forskning som gjelder de yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner valgte jeg å sette søkelys på dem. En annen grunn for valget mitt er at overgangssituasjoner i barnehagen oppstår stadig i løpet av dagen, blir rutiniserte og gir ofte litt rom for fleksibilitet. Personalet er rammet av tidspress og er ofte opptatt av å gjennomføre rutinene, og da blir det sannsynligvis lettere å ignorere eller overse yngstebarnas ytringer når språket er hovedsakelig kroppslig og ikke verbalt (Overganger mellom aktiviteter, u.å.).

1.2 Problemstilling

Problemstillingen er som følger: «Hvordan kan pedagogisk leder arbeide for å legge til rette for medvirkning for de yngstebarna i overgangssituasjoner».

1.3 Avgrensning

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere i disse spesifikke sider av pedagogisk leder sitt arbeid:

- Kunnskapsheving rundt yngstebarnas rett til medvirkning i overgangssituasjoner og barnesyn
- Planlegging med rom for medvirkning
- Yngstebarnas dannelse som borgere
- Utvikling av en felles kultur av fleksible responser til yngstebarnas motstand
- Dokumentasjon av medvirkning til foreldrene

Arbeidet gjelder barn i alderen fra 1 til 2 år som har begrenset eller ikke verbalt språk. Oppgavens besvarelse er også aktuell for eldre barn i barnehage som har et begrenset verbalt språk grunnen deres flerspråklige bakgrunn. Likevel velger jeg å avgrense utvalget etter alderen i denne oppgaven.

2 Oppgavens oppbygning

Bacheloroppgaven består av seks forskjellige deler: Innledning, teori, metode, analyse, drøfting og avslutning. Et utvalg av relevant teori er hentet inn for å belyse problemstillingen og skape sammenheng med funnene mine. I metodens del som følger,

begrunner jeg valget mitt og forklarer på hvilken måte jeg anvender metoden. Neste kapittel er analyse hvor jeg vil presentere resultatene fra observasjonene, svar fra intervjuer, og jeg påpeker repeterende mønstre i dem. Jeg også beskriver empirien, resultatene og eget kritisk blikk til funnene. Drøftingskapittelet som etterfølger, diskuterer funnene opp mot begrep og teorier som er presentert i teoridelen og gir ulike tolkninger før jeg vil forsøke å svare på problemstillingen min. Avslutningsvis i oppgaven, oppsummerer jeg alle mine kjernefunn og betydning av disse. Jeg kommer med forslag av hva disse funnene kan bety for praksisen, og hva som jeg synes kan være interessant å undersøke videre.

3 Teori

Analysen og drøfting av funnene i bacheloroppgaven er faglig forankret i relevant pedagogisk teori. Christoffersen & Johannessen (2012, s.25) hevder at en teoretisk tilnærming innebærer at man tar flere perspektiver før man finner svar til problemstillingen sin.

3.1 Sentrale begreper

3.1.1 De yngstebarna

Som et samlebegrep til å beskrive barn fra 0 til 3 år, bruker jeg begrepet *yngstebarn* etter Sandvik (2006) sin beskrivelse i Temahefte om de yngstebarna i barnehagen.

3.1.2 Medvirkning

Berit Bae (2012) hevder at «medvirkning ikke er et faglig vitenskapelig forankret og presist begrep» (referert i Fennefoss & Bae, 2012, s. 124). Østrem et al. (2009, s. 30, 46) også refererer til en rekke undersøkelser som også viser at innholdet i begreper som medvirkning er vanskelig å konkretiseres og dermed realiseres. Etter Bae (2012) sin beskrivelse vil medvirkning innebære en barnehagehverdag, hvor barn er deltakere og har innflytelse på barnehagens innhold (Bae, 2012, s. 124). Til og med de yngstebarna er deltagende i samspill og bidrar til at det skjer en endring når det er behov for det (Bae et al., 2006, s. 8).

3.1.3 Overgangssituasjoner

Begrepet overgangssituasjoner beskriver en prosess som skjer når barna opplever en skifte fra en situasjon til en annen, eller når de avslutter en aktivitet for å begynne med en ny. Disse situasjonene er vanligvis preget av tidspress, systematisering og infleksibilitet, noe som oppleves stressende, kaotisk og utrygt både for personalet og de yngstebarna i barnehagen. Overgangssituasjoner kan øke motstand hos yngstebarna og kan oppleves som et brudd, noe

som trygger frustrasjon og konflikt. Likevel kan overgangssituasjonene oppleves på en trygg og forutsigbar måte og være en inkluderingsarena hvor de yngstebarna opplever nærhet og omsorg (Overganger mellom aktiviteter, u.å.). Overgangssituasjoner som levering og henting, er store omskiftninger for de yngstebarnas start i barnehage. Det er viktig at de voksne gir støtte og skaper gode rutiner for at de yngstebarn kunne takle dem (Brandtzæg et al., 2013, s. 54).

3.1.4 Rutiner

Rutiner kan forstås som hendelser som gjentas hverdag i samme form og måte, og gjerne til samme tidspunkt. En praksis som blir etablert kan bli til en uformell rutine som enten hindrer eller bidrar til yngstebarnas medvirkning i overganger. Kirsten E. Jansen (2019, s. 29) skriver at hverdagslivet i barnehage består av rutiner som gjentas, og som barn kjenner igjen og inngår i. De utgjør en stor og vesentlig del av det vi kaller barnehagens gjentakende innhold, de kulturelle rutinene. Jan Kampman (2009, referert i Jansen, 2019, s. 29) problematiserer at de gjentakende rutinene «blir en slags orden som gjelder for praksis, og som man ikke stiller spørsmål ved».

3.2 Teoretisk perspektiv

3.2.1 Barna som subjekt

Jansen (2019, s. 37-38) tar utgangspunkt i Stern (2003) sin teori om barn som subjektet, og belyser at barn vil, i samspill med omgivelsene, være medvirkende og medskapende, noe som forutsetter at begge parter (barn og voksne) er villige til en intersubjektiv deling av fokus, følelser og intensjoner mellom dem. Dette er en viktig opplevelse for barnets identitet og danning. Det å forstå barna som subjekter er en etisk praksis som er fundert i et syn på barn som subjekter. Det å være subjekter i relasjonen med hverandre krever at barn er likeverdige med personalet i barnehage. Ytringer fra yngstebarn sin side betraktes som like mye verdt og like betydningsfulle som personalet sine, vi forholder oss til hverandre som individer som lytter til, gir respons og åpner opp for andres forståelser og blir påvirket av hverandre (Sommer, 2012, s. 47-48).

3.2.2 Definisjonsmakt

Å ta barnas signaler på alvor og tilrettelegge for at de opplever seg selv som subjekter krever at personalet er bevisst sine definisjonsmakt og hvordan det kan ha en hindrende effekt for at barna opplever sin egen verdi. Spenninger oppstår i hverdagssituasjoner og samme

gjelder krav for at de ansatte bruker sin kompetanse og viser profesjonelt skjønn. Tilnærming av situasjoner gjøres som regel ut ifra definisjonsmakt, som betyr at de forstår eller tolker situasjoner fra et voksenperspektiv. Det er voksnes mening og oppfatning om hva de synes er best for barna, som spiller inn når de forklarer situasjoner som gjelder dem (Jansen, 2019, s. 39, 41). Ved å ta barnas perspektiv strever vi for å møte hvert barn som unik, individuelt og betrakte situasjoner ut fra sitt perspektiv (Tholin, 2013, s. 37). Et prinsipp som medvirkning kan utjevne maktbalansen mellom barna og personalet og fremme for at alle har en stemme i alle prosesser, noe som gjelder også i overgangssituasjoner (Johannesen, 2008, s. 29). Et reelt samarbeid, hvor de yngstebarna skal få sin lovfestede rettighet til medvirkning, forutsetter at de voksne slipper makten (Johannesen, 2008, s. 52).

3.2.3 Pedagogisk leder sin rolle

Styringsdokumenter for barnehager gir pedagogisk leder det pedagogiske hovedansvaret for planlegging, organisering og gjennomføring av arbeidet mot vedtatte mål. Helt fra starten av kommer de yngstebarna som begynner i barnehage i møtet med barnehagens orden, og må forholde seg til og tilpasse seg gradvis til forventninger om hvordan de skal være barnehagebarn, samt strukturer og rutiner, fram til de passer helt inn, noe som tyder på maktutøvelse fra personalet sin side (Jansen, 2019, s. 14-15).

Jansen beskriver medvirkende situasjoner hvor barna er aktører i som dannelsesprosesser som fremmer sin utvikling som borgere (Jansen, 2019, s. 127). Dermed blir det å tilrettelegge for barnas medvirkning en viktig pedagogisk oppgave som hele personalet skal tilegne seg. En målsetting for pedagogen er å innføre dette arbeidet gradvis slik at de yngstebarna også skal lære å ta valg som en viktig del av deres sosialisering (Haugen et al., 2013, s. 269-270).

3.2.4 Planlegging

Planlegging er også en del av det pedagogisk arbeidet som pedagogisk leder har hovedansvar for. Seland (2013, s. 167) rapporterer at arbeidet kan variere fra faste opplegg til prosjekter etter barnas initiativ med mye rom for medvirkning, men alltid målrettet til de klare føringene i Rammeplanen. Barnas klare innflytelse i planleggingen stammer fra sine rettighet om medvirkning og det nyetablerte forestillinger om barna som aktører, noe som fordrer pedagogene til å være lyttende til de yngstebarnas ytringer og posisjonering (Tholin, 2013, s. 36, Johannesen, 2008, s. 8). Overgangssituasjoner, i samme linje med alle de andre hverdagssituasjoner, har stort potensial for læring og danning, samt gir en stor mulighet for at de yngstebarna som deltakere får innflytelse (Jansen, 2019, s. 30). Innflytelse har ikke samme

betydning som å bestemme. Den betegner opplevelsen av at det barna ytrer og mener forandrer det som skjer. Det betyr ikke at noe endrer seg helt, blir til noe helt annet, men det betyr at noe blir gjort annerledes, grunnet barnas ytring (Jansen, 2019, s. 35).

Pedagogisk leder kan bidra til personalets og egen bevissthet på barnehagens overordnede hensikt og formål ved å initiere refleksjonssamtaler rundt yngstebarnas ytringer, noe som kan bidra til deres egen politiske dannelsingsprosess. Viktige spørsmål må stilles med et kritisk blikk for å forstå hva som er de viktigste oppgavene, hvor høye krav skal det stilles for at «alle må», hvor mange muligheter får barna til å påvirke. For å møte de stadig økende kravene til styringsdokumentene i barnehage, er det nødvendig med slike diskusjoner i tiden fremover (Pettersvold og Østrem 2012, Seland, 2009, Østrem, 2011 referert i Seland, 2013, s. 173). Et behov for tilrettelegging etter alder og modenhet får stor betydning, slik at de yngstebarna skal kunne uttrykke seg fritt og ha en innflytelse også i overgangssituasjoner. Bae retter blikk på at personalet er klar over egne holdninger og væremåte, og fanger individuelle behov (Bae et al., 2006, s. 12).

3.2.5 Motstand

Motstand indikerer et ubevisst behov hos barn for et likestilt og intersubjektivt møte, og gjør oss oppmerksomme på voksnes maktutøvelse (Johannesen, 2008, s. 35, 74). Seland (2013, referert i Johannesen, 2008, s. 73-75)) viser til de yngstebarnas varierende måte å vise motstand på. De vanligvis foretrekker en indirekte, ikke konfronterende motstand som er utøvet ved at de yngstebarn trekker seg tilbake, flytter blikket, lukker øyene, gjemmer seg bort, blir slappe i kroppen sin istedenfor å samarbeide med den veiledende voksne. En aktiv motstand er synlig for de ansatte. Den viser seg blant annet i at barna gråter, skriker, sparker, går, løper, eller krabber bort fra stedet, eller søke støtte fra en voksen. Til tross for at det kan antas som en reaksjon mot individer, er barnas motstand ikke rettet mot personer, men mot institusjonens aktiviteter, krav og forventninger, som ulike barn opplever på forskjellige måter (Seland, 2013).

Jansen (2019) tar barnas perspektiv og forklarer at motstand kan være henvendt mot noe annet enn det personalet har bestemt, et tegn for uenighet i det at de yngstebarna og personalet kan ha ulike oppfatninger eller ulike interesser, og yter motstand mot dette (Jansen, 2019, s. 98). Spenningsforholdet oppstår når yngstebarnas individuelle ønsker og behov oversees eller settes ved siden slik at de kan tilpasses de voksne sitt ønske for å kunne delta i et fellesskap (Bae, 2012, s. 59). Sandvik (2002) støtter seg til tidligere forskning og hevder at barnas selvhverdelse og avgrensning må tas på alvor, som en del av deres identitetsskapingen (referert i Sandvik 2007, s. 38).

3.2.6   Fleksibel og bevegelig respons

Anne Myrstad og Toril Svendrup (2011) benytter seg av begrepet bevegelig knyttet til improvisasjon i pedagogisk arbeid, for å beskrive pedagogiske praksiser som er fleksible i handlinger, ikke rutiniserte og kontrollert (referert i Jansen, 2019, s. 130-131). Motstand betraktes som en ønsket og normal interaksjon som gir muligheter for omskifte i kommunikasjon, i rutiner og innhold.

En fleksibel respons til yngstebarnas ytringer gir opplevelse av innflytelse, noe som forutsetter at de voksne lytter aktivt med intensjon å finne løsninger, oppnå forståelse og møte dem der de er. Bevegelige responser kan overbevise de yngstebarna at deres kroppslige eller verbale formidlinger er verdifulle og vesentlige (Jansen, 2019, s. 43).

3.2.7   Tillit, trygghet og fleksibilitet hos de yngstebarna

Innflytelse av deres ytringer skaper emosjonell trygghet, tillit og fleksibilitet hos de yngstebarna. Løgstrup (1991, s. 30, referert i Tholin, 2013, s. 77) hevder at det å «utlevere seg selv» til andre mennesker ved å vise tillit, er et grunnleggende behov hos mennesker. Emosjonell trygghet kjennetegner en indre ro som stammer fra opplevelsen av å bli forstått og tatt på alvor, nærhet og empati i relasjoner med omsorgspersonene. Likevel kan vanskelige følelser som stress og ubehag forsterkes når barna møter voksne som ikke klarer å tone seg inn i barnas følelser og er apatiske. Veiledning til følelsesregulering er en grunnleggende pedagogisk oppgave som hele personalet har ansvar for, fordi yngstebarna kan ikke oppnå regulering av deres følelser uten voksnes støtte (Brandtzæg et al., 2013, s. 24). Tilnærmingen i relasjonsresultatene hos de yngstebarna ligner Drugli (2017) sin definisjon av gode varme relasjoner til yngstebarn som den viktigste byggesteinen til deres utvikling (s. 36). De yngstebarna kan lett og raskt merke voksne som kan tone seg inn på deres følelser på ulike måter. Voksnes blikk, ansiktsuttrykk, ord, handlinger er like viktige som ordene som settes på vanskelige følelser, og utformer en sensitiv respons som dempes barnas motstand. Emosjonsveiledning etablerer gode mønstre i barnets hjerne, noe som barna nyter i lignende situasjoner og egger gode erfaringer som tas videre (ibid.). Trygghet og tillit fører til fleksibilitet hos barna, noe som betegner deres kapasitet til å blant annet takle overgangssituasjoner og tåle ytre forandringer (Nettressurser fra Universitetsforlaget, u.å).

4 Metode

Jeg har valgt å bruke kvalitative metoder med målet å undersøke problemstillingen min på den best mulige måten. Kvalitative metoder tilstreber å iakta meninger og opplevelser i dybden, noe som er usynlig i kvantitative metoder som er opptatt av å gå i bredde, måle og telle (Dalland, 2020, s. 54-55). Fleksibilitet i intervjuer, nærhet til feltet og det å se på yngstebarnas medvirkning i overganger innenfra har vært de andre kriterier for valget mitt (ibid.)

Jeg har benyttet meg av to kvalitative forskningsmetoder i form av en kombinasjon av to semistrukturerte intervjuer og observasjoner. Semistrukturerte intervjuer fulgte intervjuguiden hvor spørsmålene var karakterisert av aspekter som fokus på et bestemt tema, mening og kvalitativ kunnskap (Dalland, 2020, s. 68-69). For å fange ulike uttalelser om samme tematikk og observasjoner, noe som Dalland (2020) kaller for følsomhet, også for å oppnå spesifisitet i beskrivelser av observasjoner, implementerte jeg intervjuer med en ikke strukturert feltsamtale etter observasjonene (ibid.). Målet med felt samtalen var også å utdype og dvele ved funnene for å få en bedre analyse.

Problemstillingen har også en prosessorientert retning, og vil belyse relasjonelle aspekter i samspill mellom den pedagogiske lederen og de yngstebarna i overgangssituasjoner, noe som påpekte et behov for observasjonsdata (Dalland, 2020, s. 106). Dalland (2020) hevder at i noen tilfeller er det som observert i praksis ikke i harmoni med det som personen har sagt, og det var en viktig mulighet å undersøke (s. 102). Som tidsramme til mine strukturerte observasjoner har jeg valgt 5 overgangssituasjoner (fra kl. 8.00 til kl. 11.00), og omfanget av prosjektet omfatter 1 dags feltstudie i barnehagen og intervjuer i etterkant av dette (Dalland, 2020, s. 11-113).

Valget av assistenten var basert på at hun var involvert i de observasjonene som var mest relevante for å utdype og finne svar på i problemstillingen min.

Her støttet jeg meg på Bergsland og Jæger (2014, s. 69) som påpeker at kombinasjonen av to forskjellige metoder, nemlig intervjuer og observasjoner, sikrer for metodetriangulering, noe som skaper forutsetninger til et mer utfyllende bilde på funnene. Ved å intervjuer og observere ulike informanter i forskjellige tidspunkt sikret jeg datatriangulering (Dalland, 2020, s. 101).

4.1 Strategisk utvalg

Intervjupersonen A er en pedagogisk leder med lang erfaring i barnehage som tok deltids utdanning ved siden av arbeidet sitt og ble ferdig utdannet i løpet av de siste to årene. Grunnen

for mitt strategiske utvalg var at jeg var interessert i en leder som var faglig oppdatert, med nyansert syn, samt hadde lang erfaring fra feltet, noe som kunne bidra til undersøkelsen (Dalland, 2020, s. 59). Valget av assistenten som intervjuperson B var basert på praksisen hennes og involvering i en av observasjonene som jeg ville utdype og analysere videre. I analysen og tolkning refererer jeg til «den veiledende voksne», en beskrivelse jeg vil bruke for den intervjupersonen som hadde ansvar for gjennomføring av overgangssituasjonen som jeg skriver om. Forskjellige roller og stillinger på avdelingen ga meg tilgang til ulike synspunkter av samme observasjon.

Jeg kontaktet først styreren i en tilfeldig barnehage, og da hun bekreftet at de hadde en pedagogisk leder som fylte mine kriterier, og at de var villige til å delta i prosjektarbeidet mitt, tok jeg direkte kontakt med den aktuelle lederen og forklarte at jeg ville velge assistenten etter observasjonene.

- Intervjupersonen A: Kvinnelig pedagogisk leder i alderen 40-50 år med 10-15 års erfaring i barnehage som assistent og fagarbeider. Hun tok barnehagelærer deltidsutdanning og ble ferdig utdannet de to siste årene.
- Intervjupersonen B: Kvinnelig assistent i alderen 40-50 år med 15-20 års erfaring fra barnehage.

4.2 Datainnsamling

Omfanget av prosjektet omfatter en dags feltstudie i form av kvalitative observasjoner i barnehagen, og intervjuer i etterkant av disse ble gjennomført samme dag. De fleste av intervju spørsmålene var formulert før oppmøtet, og noen ble underveis omformulerte med mål å utdype og oppnå bedre forståelse av gitte svar. Jeg hadde også en feltsamtale med utgangspunkt i de observasjonene jeg hadde gjort fra feltstudien. Målet med de siste nevnte var å utdype og dvele gjennom funnene for å få en bedre analyse.

Jeg har valgt en kvalitativt tilnærming til intervjuer, med spesifikke spørsmål som jeg stilte til lederen som tok utgangspunkt i relevant pensum og hadde som mål å få fram viktige aspekter ved temaet jeg vil utforske (Dalland, 2020, s. 71-73). En ustrukturert profesjonell samtale etter observasjonene åpnet mulighet for å stille spørsmål med mål å utdype, avklare, og utforske de konkrete funnene fra observasjonene, og sikret meg mot misforståelser (Dalland, 2020, s. 65).

Ved en kvalitativ orientert observasjon ønsket jeg å oppfylle bildet av det som undersøktes på en helhetlig måte. Dette innebar et behov for å bruke meg selv som et instrument som ved hjelp av alle vidåpne sansene ble vitne til det som skjedde (Dalland, 2020, s. 103,106). Jeg observerte samspillet mellom de yngstebarna og personalet i overgangssituasjoner. De meste aktuelle overganger er bleieskiftsituasjoner, garderoben og under leggetid. Jeg brukte et observasjonsnotat for å konkretisere målet mitt og beskrivelsene, og var bevisst på å skrive rene observasjoner, slik at de ikke ble preget av mine egne tolkninger, meninger og sympatier eller antipatier (Dalland, 2020, s. 108).

4.3 Observatørs rolle

Til observasjonsmetoden hadde jeg opprinnelig valgt fullstendig observatørs rolle, men under selve observasjonen ble jeg bevisst på at jeg måtte endre rollen min til deltakende observatør (Dalland, 2020, s. 103). Grunnen til det var at jeg opplevde et etisk dilemma når yngstebarna på avdelingen hadde behov for å ta kontakt med meg og få en respons (Sandvik, 2007, s. 39). Under analyseprosessen innså jeg at hvis jeg hadde valgt å beholde fullstendig observatør rolle, hadde det fungert som et forstyrrende element i disse omstendighetene i løpet av observasjonsdagen, siden samspillet mellom barna og personalet kunne bli preget av min tilstedeværelse. Jeg forsøkte å dempe kontakten gradvis, til jeg etter hvert kunne trekke meg tilbake til fullstendig observatørrolle uten at barna opplevde meg som avvisende.

4.4 Forskningsetikk

Forskningsetikk omfatter alle sider av planlegging, gjennomføring, analysering og rapportering av forskningen (Dalland, 2020, s. 168). Det handler også om å sikre for anonymitet, noe som jeg bekreftet i samtykkeskjemaet, hvor jeg informerte om hvordan jeg skal ta vare på datamaterialet, forholde meg til taushetsplikt og avtalen, og hvordan data skal brukes i bachelor oppgaven (Dalland, 2020, s. 82).

Informantene fikk mulighet til å lese gjennom en omfattende skriftlig samtykkeskjema i god tid før intervjuet for å føle seg ivaretatt og trygge på prosessen (Dalland, 2020, s. 174). I tillegg fikk de tilbud for å lese gjennom svarene om de ønsket det, for å minske risikoen for at informanten ved et senere tidspunkt ville trekke seg, noe de ble informert de har rett til. Informasjon om observasjonen og tematikken ble sendt til foreldrene ved hjelp av styreren. Siden det var samspillet mellom voksne og barn som skulle observeres, valgt jeg å ikke dele

samtykkeskjema ut til foreldrene, men informerte at de kunne bestemme om sine barn kunne bli observert eller ikke.

4.5 Tematisk bearbeiding

En nøye lesing av de rene intervjuene og observasjonene, klargjorde temaene som oppstod jevnlig. Kategorisering etter tematikken i spørsmålene, men også uttalelser og repetisjon i barnas og voksnes reaksjoner hjalp meg etter hvert å finne mønstre som repeterte seg, og se det større bildet (Dalland, 2020, s. 98). Denne prosessen gjorde det mulig å velge ut de viktigste funnene i forhold til problemstillingen min, og hadde en kritisk funksjon i vurdering og analyse av dem.

4.6 Reliabilitet

Reliabilitet til arbeidet handler om i hvilke grader kan leseren stole på arbeidet som er presentert (Dalland, 2020, s. 58). I et forsøk til å øke reliabiliteten begrunner jeg valgene jeg har tatt i forhold til utvalg av problemstillingen, og forskningsprosessen underveis. Ved å øke bevissthet rundt de metodiske utfordringene jeg kom i møtet med, feilkilder og min bakgrunn, kan lesere ta en grundig vurdering av mitt arbeid.

4.7 Metodiske utfordringer - Feilkilder

Den viktigste feilkilden ved denne forskning er min egen personlighet og førforståelse som kan prege det som forstås og skrives underveis (Dalland, 2020, s. 57). Jeg har 20 års erfaring med arbeid i barnehage både som fagarbeider og pedagogisk leder, og valgte et tema som jeg selv er opptatt av. Deretter forsøkte jeg bevisst til å holde meg så nøytralt som mulig, uten å la personlige verdier, holdninger og førforståelse påvirke resultatet. En forutsetning for at metoden kunne gi pålitelige resultater var å få tid og rom til å skrive en tolkning av det jeg hadde hørt, sett og observert. På denne måten kunne jeg være bevisst mine egne følelser og tanker rett etter intervjuene og observasjonene og ikke blande dem senere med det som faktisk hadde blitt sagt, sett og skrevet ned. Jeg lot det gå tid bevisst før jeg renskrev notatene til et data dokument, slik at mine egne tolkninger, oppfatninger og inntrykk ikke skulle bli innblandet. Jeg leste observasjonene med et kritisk blikk og ryddet vekk egne oppfatninger og tolkninger, slik at de kunne være så objektive som mulig. Jeg mener å ha fått bekreftet at dette

var et godt valg. Når jeg leste gjennom teksten som var overført fra notatene mine til data dokumentet, ble ikke noen følelser eller egne tanker vekket (Dalland, 2020, s. 109, 115).

En ulempe ved kvalitativintervju metoden i bachelor oppgaven er at det ikke er tillat med opptak. Det er et krevende arbeid å skrive alt ned i hånd, derfor bestemte jeg meg for å forklare at jeg trengte tid for å skrive ned det som ble sagt, og jeg repeterte det som jeg skrev for å unngå misforståelser. Jeg tok litt tid rett etter intervjuene for å lese gjennom og korrigere der det var behov for det, mens jeg var fortsatt til stede.

En annen feilkilde jeg ble oppmerksom på er at under barnehagelærerutdanningen tilegner studenter seg til yrkets kompetanse og profesjonelt skjønn, i forhold til etikk, regler, normer og forventninger, noe som kan svekke pålitelighet i svarene intervjupersonen A ga (Larsen & Slåtten, 2019, s. 346). Under sosialisering inn i sin yrkesrolle har intervjupersonen A skapt en forståelse av hva som forventes av en barnehagelærer, og det kunne ha påvirket hennes svar. For å kunne oppdage om svarene skilte seg fra praksisen var det hensiktsmessig å bruke observasjonene som en tilleggs metode. Med utgangspunkt i funnene i observasjonene, strukturerte jeg ekstra spørsmål for å utdype og få fram så ekte svar som mulig.

Dalland (2020) påpeker at svarene som er innhentet fra informantene må vurderes kritisk under analysen, slik at de er i samsvar med det helhetlige inntrykket en får (s. 94). Dermed valgte jeg observasjon som implementerende metode til intervjuene, noe som ga meg innblikk til praksisen og var en fordel i den kritiske vurderingsprosessen. Observasjonene har vært et «nøkkel-verktøy» for å finne repeterende mønstre i overgangssituasjoner, og bekrefte dem i analysen av intervjuene.

5 Analyse og tolkning

Analyse og tolkning av intervjuene og observasjonene tar sikte på å avskaffe faglig betydning av det vi har vært vitner til eller blitt fortalt (Dalland, 2020, s. 94, 114). Formålet er ikke å danne absolutte sannheter, men å skape forståelse ved initiering av gyldige fortolkninger.

Gjennom undersøkelsen av den tematiske kategoriseringen avdekket jeg et repeterende mønster i overgangssituasjoner som intervjupersonen A og B beskrev, også i alle de jeg observerte. Mønsteret har betydning for analysen og konklusjonen for problemstillingen min fordi det påpeker til yngstebarnas motstand som en indikator for deres behov for mer medvirkning i en asymmetrisk relasjon med den veiledende voksne. Det bekrefter en sammenheng mellom fleksibilitet i responsen og yngstebarnas opplevelse av medvirkning, tillit og toleranse i overgangssituasjoner.

5.1 Funn

5.1.1 Medvirkning

Funnene fra intervjuene og observasjonene indikerer at begge intervjupersonene har en begrenset forståelse av hva yngstebarnas medvirkning innebærer. Under spørsmålet sier intervjuperson A at begrepet betyr at: «barna blir sett og hørt». Intervjupersonen B kobler medvirkning til medbestemmelse og barnas deltakelse og inkludering.

Til spørsmålet som omhandler måter yngstebarnas medvirkning formidles til foreldrene sier intervjupersonen A at de «tar bilder av barna i samspill med de voksne» og at de har som mål å «skrive om hva som står i rammeplanen om barnas medvirkning» i månedsbrev og på barnehagens facebook side.

5.1.2 Overgangssituasjoner

Overgangssituasjoner kan kategoriseres i to generelle grupper etter tegn av hvordan de oppleves fra barna sin side, og hvordan de beskrives og håndteres fra voksne sin side:

- Gode overgangssituasjoner hvor barna viser toleranse og flytter villig fra situasjon til situasjon.
- Krevende overgangssituasjoner hvor barna viser mer eller mindre motstand.

5.1.2.1 Gode overgangssituasjoner

Oppfatning av en god overgangssituasjon blir beskrevet i intervjuet av både den pedagogiske lederen og assistenten. Den pedagogiske lederen forteller at hun kan få mye til under bleieskift, for eksempel fine samtaler. Hun sier at forberedelse er viktig slik at de yngstebarna forstår hva kommer til å skje og ikke reagerer. Assistenten definerer en god overgang som en situasjon hvor barna «får lov til å bestemme litt om hva de vil», men også at «hvis det er tid og rom for det, når barnet sier nei, eller viser det med kroppen sin, at blir hørt». Hun også beskriver en ideell overgangssituasjon fra lunsj til legging slik: «barna må få lov til å ha lyst til å gå og legge seg, hvis det går». I disse beskrivelsene ser jeg en forskjell i maktutøvelse.

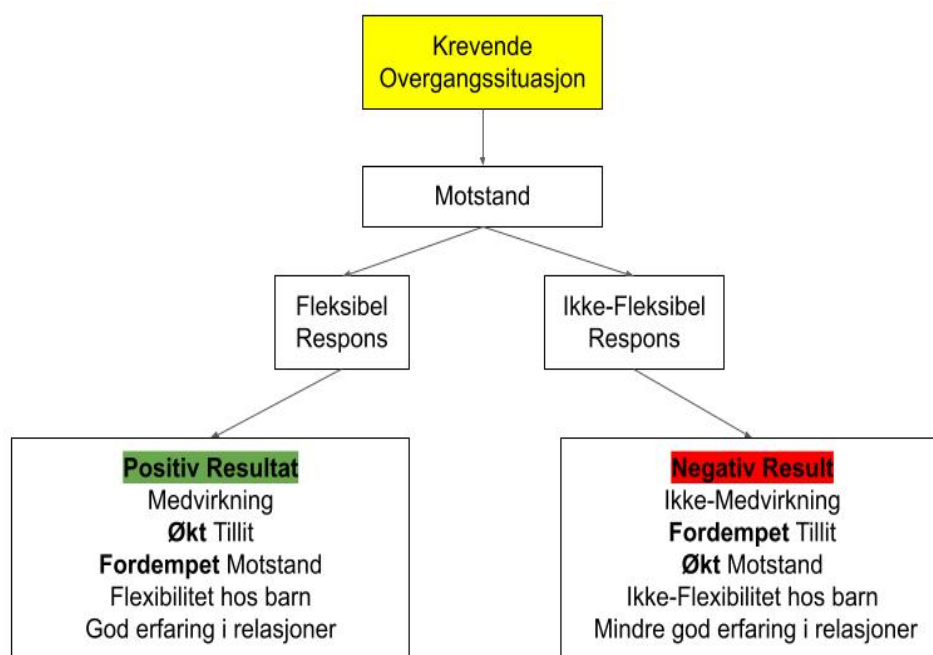
I feltarbeid observerer jeg gode overgangssituasjoner som er veiledet av assistenten. Yngstebarna får tid og rom til å medvirke, og blir møtt som likestilte partere i et intersubjektivt

samspill. I overgangssituasjonen fra lek til samling, står assistenten i barnas høyde, tar fram lekekassene og synger. Graden av deltakelse varierer fra barn til barn, men assistenten oppmuntrer, bekrefter og lar barna gå i fra til samlingsrommet når de viser kroppslig tegn til at de ikke kan fortsette med oppgaven. Barna holder ut og er tålmodige til tross for at overgangssituasjonen er tidskrevende.

5.1.2.2 Krevende overgangssituasjoner

Jeg har valgt å fokusere på de krevende overgangssituasjonene for å utforske problemstillingen min. Alle krevende overgangssituasjonene som ble observert eller beskrevet i intervjuene og feltsamtalene, med både pedagogisk lederen og assistenten, viser et repeterende mønster og en sammenheng mellom barnas motstand og voksnes respons og resultatet. Dette er et funn som blir bekreftet jevnlig, og avdekker et viktig budskap som tyder på at barnas motstand er en indikator for asymmetriske relasjoner og maktutøvelse og en stor mulighet for yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner. Den viktigste faktoren som påvirket resultatet (se Figur 1) var graden av yngstebarnas medvirkning og innflytelse i responsen de fikk av de voksne, som stammet fra voksnes villighet til å være fleksible eller ikke. Figur 1 forklarer sammenheng mellom responsen og opplevde medvirkning i overgangssituasjonene hos de yngstebarna, og hvordan det kan prege relasjonene mellom voksne og barn.

Figur 1: Grafikk presentasjon av relasjoner mellom sentrale variasjoner i funnene i forskningen.

5.1.3 Motstand

I feltarbeidet mitt observerte jeg to typer av motstand:

5.1.3.1 En indirekte, skjult og taus motstand

I observasjonen av overgangssituasjon fra lek til samling, yter en gutt i 1,4 alder (som jeg vil referere til som Leo) motstand ved at han trekker seg under bordet og gjemmer ansiktet i hendene. Motstanden er ikke verbal, men kroppslig og assistenten er mottakeren. I observasjonen av overgangssituasjonen fra måltid til garderobe, yter en gutt i 1,6 alder motstand ved å riste hodet og gjemme det i hendene. Den er en ganske mild reaksjon som er ikke verbal. Mottakeren er assistenten.

I intervjuet med assistenten beskriver hun motstand fra barna sin side: «han var sliten og lei seg, jeg kjenner ham godt, han var ikke seg selv», «han ga ikke lyd» sier hun når hun beskriver reaksjonen av en gutt 1,6 til en overgangssituasjon.

5.1.3.2 En direkte, åpen og synlig motstand

I observasjonen av overgangssituasjonen fra samlingen til bleieskift yter ei jente i 2,2 alder motstand ved å rope «nei! nei!» for så å sparke pedagogisk lederen og dra henne i buksen. I observasjonen av overgangssituasjonen fra garderoben til soving, yter en treåring jente motstand ved å gråte og si «vil ikke sove» til assistenten som har ansvar for hennes legging. I observasjonen av overgangssituasjonen fra garderoben til utelek, yter en gutt i 1,6 alder motstand ved å lage protesterende lyder når assistenten sier at hun skal holde ham i hånda slik at de kan gå sammen.

Assistenten beskriver også småbarna som viser aktiv forsterket motstand til en overgangssituasjon, når deres tidligere signaler blir oversett. Hun sier «barna skriker, gråter, sparker, vi prøver å holde dem i ro, men de ødelegger for alle, men hun (pedagogisk lederen) gir seg ikke».

5.1.4 Fleksibel respons og resultatet

Når Leo 1,4 yter en indirekte motstand, responderte assistenten ved å ta ham opp i en stol og skjerme ham fra overgangssituasjonen. Hun beskriver resultatet slik: «Han ble så glad for å få litt paprika og agurk og sitte med meg (mens hun kuttet grønnsaker til lunsj). Vi tøyset sammen, vi lo, og mens de andre sang i samling i det lille rommet, sang vi også». Hun beskriver

andre tidligere opplevelser i overgangssituasjonen fra lek til garderoben til å dra på tur slik: «det ble ikke stress for å komme oss videre. Barna var så glade, de hadde det så kjekt. De kunne ikke si det med ord, men de viste det med hele kroppen sin at dette var kjekt». Jeg stiller flere spørsmål for å forstå hva som ble gjort annerledes tidligere og da sier hun «Jeg hadde en annen leder. Jeg lærte veldig mye av henne. Jeg fikk nye øyene når jeg jobbet med henne». Hun beskriver den «annen leder» som en som tok tid, var fleksibel, og en som prioriterte barnas interesse der og da, en som fant balansegang mellom planlegging og barnas behov og ønsker. Assistenten sier «da vi gikk på tur stoppet barna for å se en mark, eller de bladene, eller fant de en stein. Da stoppet hun (forrige pedagogisk leder) alle og satt der og vi så på disse tingene, og tiden gikk og vi har bare vært rundt hjørnet, men det ble ikke stress. Vi tok det som det kom, og det var turen. Dette var medvirkning».

Fra mine observasjoner oppfatter jeg barna som mer tolerante når assistenten deltar i overgangssituasjonen. De virker mer fleksible, og tillitsfulle til hennes veiledning.

5.1.5 Ikke fleksibel respons og resultatet

I analysen av intervjuet med pedagogisk lederen virker det som hun har en tendens til å se motstand på en negativ måte, som en hindring. Når hun blir spurt om hvordan hun pleier å håndtere en overgangssituasjon (bleieskift) hvor småbarn reagerer og viser klart tegn av benektelse, viser hun til en standardisert plan hun har for å respondere. Hun sier: «Jeg forbereder, henter bleier, viser, forteller og prøver og forklarer at nå må de få ny bleie. Hvis det er en annen voksen tilgjengelig som har en bedre kontakt med barnet, da lar jeg hun ta over». Assistenten beskriver at i overgangssituasjoner hvor småbarn yter aktiv motstand, pleier pedagogisk lederen å si «å nei, du tar ham, han liker ikke meg» noe som viser at hun tar yngstebarnas motstand og deres ytringer personlig.

Når pedagogisk lederen blir spurt om å beskrive en observert overgangssituasjon hvor Leo 1,4 viser motstand i form av stillhet og assistenten responderte, beskriver hun det slik: «Situasjonen synes jeg var veldig uheldig. Jeg ville ha ham med, men så ble vi uenige. Jeg synes han burde ha vært med i felleskapet. Jeg sa jeg tar ham med (på samling) og han våkner. Men hun (assistenten) sa: - nei, han er trøtt». Hun reflekterte tilbake til sin rolle i situasjonen og uttrykket ønske om å ha blitt mer autoritær mot både assistenten og barnet «Jeg skulle ha vært mer sånn: -Nei, nå tar jeg ham inn så han kan være med».

Assistenten refererer til en annen hendelse som oppsto tidligere i uke og beskriver to jenter (i 2,5 og 2,8 alder) sin reaksjon i en overgangssituasjon (deling i grupper, inne/utetid) og sier at «de slo benkene mot veggene i gangen, og de sparket, de skreik og ble så sinte». Barnas første reaksjon var ikke like kraftig ifølge assistenten. De fikk beskjed fra den pedagogiske

lederen om at de måtte gå ut i barnehages uteområdet, mens de kommuniserte tydelig at de ville være inne med den gruppen som lagte pannekaker. Assistenten forklarer lederen sin respons ut ifra at hun ville opprettholde det som sto på planen.

6 Diskusjon/Drøfting

For å belyse hvordan den pedagogiske lederen arbeider for å legge til rette for medvirkning for de yngstebarna i overgangssituasjoner vil det være nødvendig å se på og drøfte funnene i lys av teorien i de spesifikke områder jeg har avgrenset i innledningen av denne oppgaven.

6.1 Felles forståelse for yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner og barnesyn

Intersubjektive relasjoner mellom de yngstebarna og personalet skjer ikke automatisk. Den pedagogiske lederen kan initiere refleksjonssamtaler på avdelingsmøtene for å først oppdage personalets syn på de yngstebarn, og bevisstgjøre dem over sine egne holdninger (Bae et al., 2006, s. 12). Tre måter for å heve kompetansen hos personalet er gjennom refleksjon (lytting med rom for andres forståelser, veiledning), lesing av relevante artikler og ved at pedagogisk lederen er en rollemodell gjennom sin egen praksis og realisering.

Pedagogisk leder innrømmer at hun ikke har en konkret forståelse for begrepet medvirkning og hvordan kravet i lovverket og rammeplanen skal møtes. En slik utilstrekkelig kompetanse hos pedagogisk lederen kan være årsaken bak personalets mangel på refleksjonssamtaler rundt yngstebarnas ytringer, og lite bidrag i deres politiske dannelsesprosess (Pettersvold og Østrem 2012, Seland, 2009, Østrem, 2011, referert i Seland, 2013, s. 173). Refleksjonssamtaler rundt yngstebarnas ytringer i overgangssituasjoner kan bevisstgjøre personalet over egne holdninger og væremåte, og fange yngstebarnas individuelle behov for tilrettelegging, og opplevelse av innflytelse (Bae et al., 2006, s. 12).

Observasjoner og intervjuer av begge informantene gir inntrykk av uenighet og konflikter blant personalet i forhold til arbeidsmåtene og holdninger i overgangssituasjoner. Uenighet fører til at yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner fremstår som noe som mest skjer tilfeldig på den aktuelle avdelingen, og under visse betingelser. Til tross for lite utveksling av kompetanse fra pedagogisk lederen sin side er det sannsynlig at assistenten har en intersubjektiv relasjon med de yngstebarna som er tydelig også i måten hun veileder i overgangssituasjonene. Grunnen til det kan være påvirkningen som sin tidligere pedagogiske leder hadde på henne, og som assistenten beskriver som en god rollemodell. De yngstebarnas opplevelser av medvirkning sammen med assistenten har bygget opp barnas tillit, trygghet og

egen fleksibilitet. Begge partnerne fremstår som likestilte og de yngstebarnas motstand avdempes etter assistenten sin respons. Hun beskriver yngstebarnas motstand som en naturlig og forventet reaksjon i overgangssituasjoner og ikke tar det personlig. Hun er innstilt på å fange både synlige, men også tause ytringer og reaksjoner. Hun ser motstand som en mulighet for medvirkning. Funnene gjenspeiler Seland (2013), Sandvik (2008), og Jansen (2019) sine forklaringer av yngstebarnas motstand, og føringene i yngstebarnas reaksjoner bekrefter det disse forfattere hevder, nemlig at barnesyn og fleksible responser demper motstand.

Det er ikke uvanlig at begrepet medvirkning blandes med begrepet medbestemmelse, og den måten assistenten forklarer sin forståelse av begrepet medvirkning på, vises at også hun blander de to begrepene. Pedagogisk lederen bør være forberedt på at det er ofte en mistolkning av medvirkning som individets bestemmelse og kontroll, noe som kan oppfattes som en motsetning av det som vektlegges i rammeplanen, nemlig at barn skal oppleve og samhandle i felleskap (Østrem et al., 2009, Bae, 2012, s. 14). Begrepets avklaring hjelper personalet å realisere at medvirkning handler om å skape et likestilt, inkluderende felleskap som betegnes av respekt og rom for ulike meninger og holdninger. Jansen (2019) konkretiserer at «det formelle ansvaret ligger og skal ligge hos de voksne» som skal være lyttende og i et felleskap. Hun retter et blikk i at det ikke handler om en makt kamp om hvem skal få sin vilje, men det motsatte: at alle sin vilje skal bli hørt og få mulighet til innflytelse (s. 28). En slik fordypning i hva medvirkning innebærer skaper praksiser som er forankret i et etisk ansvar for andre, basert på åpenhet og tiltro (Johannesen og Sandvik 2008, referert i Bae, 2012, s.124).

En utfordring ved en slik tilnærming er at de yngstebarna som er i et begynnende stadium av selvstendighet, lett blir overveldet av sine følelser. Deres manglende livserfaring og modenhet kan skape forstyrrelser og enda mer stress i overgangssituasjoner, hvis den «veiledende voksne» forventer at barna skal komme med egne alternativer, eller insisterer at de viser hva de vil, når de selv ikke vet helt. Pedagogisk leder kan vise til Pettersvold (2014) sine beskrivelser av medvirkningspraksiser som gjenspeiler en liberalistisk demokratiforståelse hvor barna medvirker innen gitte rammer og ikke helt fritt. Disse praksiser kan virke som trygge alternativer, som kan være en oversettelse av barnets ønsker som viser veien til et reelt samarbeid med fleksible måter å handle på. Slik kan de yngstebarna oppleve at deres reaksjoner har en innflytelse på overgangssituasjonen.

En begrensning i den pedagogiske lederen sitt arbeid med utvikling av en felles kultur innad avdelingen kan være relasjoner mellom personalet. Gjennomgangen av intervjuer bringer krevende situasjoner i overflaten, som hemmer kommunikasjon og utvikling av felles praksiser og kulturer. Sannsynligvis kan forskjell i den pedagogiske stilen og barnesyn blant de voksne

(autoritær/autoritativ) skape konflikter og kamp om makt. Maktutøvelsen utfordrer alle blant personalet i situasjoner som både informant A og informant B beskriver.

Assistenten mangler faglige begrunnelser for praksisen sin, men gir seg ikke som hun beskriver. Den pedagogiske lederen gir ikke faglige begrunnelser for sin påstand, og virker bestemt og ikke lyttende nok til personalets synspunkter og erfaring, som ellers kunne bli sett som ressurser. Jeg forstår den pedagogiske lederens respons til assistenten («nei, du skal ikke ta dem (yngstebarna) inn») som en maktutøvelse målrettet til å etablere respekt for sin lederrolle og orden på avdelingen. Hvis pedagogisk lederen ikke er villig til å slippe makten, mister barna sjansen til å medvirke i overgangssituasjoner som de har krav på etter loven (Johannesen, 2008, s. 52).

6.2 Planlegging med hensyn til yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner

Rammeplanen (2017) fastslår barnas rett til medvirkning både i planleggings- og vurderingsfase uansett alderen og modenhet (s. 27, 37). Her blir det også konkretisert at dette arbeidet forutsetter et reflektert og langsiktig syn på barnas utvikling og progresjon, samt viser et behov for tilrettelegging etter alder og modenhet, slik at de yngstebarna skal kunne uttrykke seg fritt og ha en innflytelse også i overgangssituasjoner. Det er klart at ikke alle kravene i Rammeplanen må fylles fra barnets første år i barnehage. Hensyn til individuelle behov blir ekstra betydelig når det gjelder de yngstebarna i barnehage (Bae et al., 2006, s. 12).

Planlegging er beskrevet i Rammeplanen (2017) som en oppgave hvor personalet er involvert, og noe som gir grunnlag til refleksjon og utvikling (s. 37). Med utgangspunkt i reflektert planlegging kan fortolkninger og realisering bli synliggjort også til foreldregruppe i foreldremøter, foreldresamtaler og månedsbrevet. Etter min mening er dagsrapporten som skrives i løpet av dagen et viktig redskap i kommunikasjon med foreldrene som en del av dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet. Den pedagogiske lederen kan kort begrunne de faglige valgene som ble tatt i løpet av dagen og mulige avvik fra planen. En slik arbeidsmåte kan synliggjøre og formidle yngstebarnas innflytelse i planene.

Overgangssituasjoner planlegges når pedagogisk leder fastsetter dagsrytmen. De yngstebarnas ytringer er viktige også i denne delen av arbeidet. De yngstebarna som begynner i barnehage for første gang i sitt liv har allerede etablert egne rutiner og sin egen dagsrytme hjemmefra og det kan ofte kollidere med rytmen og orden av barnehages hverdag. Pedagogisk leder står ofte ovenfor et dilemma, å enten prioritere gjennomføring og opprettholdning av planen i en overgangssituasjon, eller se behovet for medvirkning av enkelte barn i overgangssituasjonen. På den ene siden er det personalet som kan oppleve slike situasjoner

som vanskelige og stressende, siden de utfordrer orden og personalets autoritet noe som Kristoffersen et al., (referert i Jansen, 2019, s.14) støtter ved å vise til tidligere forskning på feltet. På den andre siden er yngstebarna helt avhengige av å opprettholde sine egne rutiner som er koblet til deres primære behov og derfor yter de motstand rettet mot strukturen. Å ta disse signalene i betraktning når pedagogisk leder planlegger er en måte å la de yngstebarnas ytringer ha en innflytelse i planene. Foreldre og ansatte med lengre erfaring med barnet er en stor ressurs i samling av viktig informasjon om de yngstebarnas vaner, rutiner og måter å kommunisere sin vilje og å være på (Drugli, 2017, s. 18 -19).

I observasjoner og intervjuer fikk jeg inntrykk av at pedagogisk lederen planlegger uten å gi rom for personalets eller barnas medvirkning er inkludert i prosessen. Slik jeg forsto det ønsker personalet på avdelingen å delta mer aktivt i planleggingsfasen, og de ser et behov for at de yngstebarnas medvirkning skal tas i betraktning i alle prosessene, spesielt i en gjennomføringsfase. Det var overraskende å høre at assistenten oppfatter planlegging som en hindring for yngstebarnas medvirkning og ikke som en tydelig føring av rammeplanens og lovverket sitt formål om danningsideal som barnehagens virksomhet skal ligge innenfor. Jeg kan forstå hennes oppfatning ut ifra fysiologiske reaksjoner til maktutøvelse (Johannesen, 2008, s. 35, 74). Jeg fikk inntrykk av den pedagogiske lederen virker opptatt av gjennomføringen av planene og prestering til tross for yngstebarnas ytringer eller omstendigheter. Assistenten beskriver at den pedagogiske lederen insisterer på at opprinnelige planer opprettholdes til tross for omstendighetene, og begrunner det ut ifra at de allerede er kommunisert til foreldrene, og dermed skapt en forventning for at de skal gjennomføres. Jeg er enig med assistenten i at voksne initierte planer «passer ikke for alle og ikke alltid».

6.3 Danningsprosesser som fremmer yngstebarnas dannelse som borgere

Hyppige overgangssituasjoner kan ikke unngås i det daglige. Blir de gjennomført på en bevegelig og fleksibel måte, tilbyr de gode muligheter for demokratiske dannelsesprosesser (Ødegaard, 2013, s. 195). Overgangssituasjoner hvor de yngstebarna er medvirkende aktører er dannelsesprosesser som fremmer deres utvikling som borgere (Jansen, 2019, s. 127). Dermed er pedagogisk leder sin rolle i tilrettelegging for yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner en viktig pedagogisk oppgave som skal hele personalet må delta i. De yngstebarna må gradvis lære å ta valg, som en viktig del av deres sosialisering (Haugen et al., 2013, s. 269-270). Blir yngstebarnas ytringer behandlet med respekt og bevart som noe viktig, identifiserer barna seg selv som viktige og likestilte medlemmer i barnehagens felleskap og etter hvert som medborgere i samfunnet.

Ivaretagelse av yngstebarnas ytringer er en utfordrende oppgave. Å forstå signalene de yngstebarna gir før, eller i løpet av, overgangssituasjonen er ingen dans på roser grunnet deres manglende verbale språk. Misforståelser kan føre til frustrasjon og utålmodighet hos de yngstebarna, og kan oppleves slitsomme hos personalet, spesielt fordi barn kan lett bli overveldet av store følelser i overgangssituasjoner og ikke er helt bevisst om hva de selv trenger (Brandtzæg et al., 2013, s. 53).

6.4 Utvikling av en felles kultur av fleksible responser til yngstebarnas motstand

Når småbarna ytrer motstand er det veldig ofte gjennom gråt, noe som kan skape stress og medføre psykiske belastninger. Hvis en også tar i betraktning tidsklemmen som er større enn tidligere, større barnegrupper, yngre barn med lengre dager, kan det være en mulighet å respondere mekanisk og bli stiv under slike stressende situasjoner (Østrem et al., 2009, s. 46). Med dette som bakteppe kan pedagogisk leder anta at det krever en ekstra innsats for at personalet skal utvikle bevegelse og fleksibilitet i praksisen sin også i møtet med barnas motstand.

Bevegelige praksiser er ikke stive og fastsatte i handlingsmåter. De kjennetegner en elastisk, tøyelig, smidig mentalitet som synliggjøres i møtet med de yngstebarna i overgangssituasjoner (Jansen, 2019, s. 130-131). Fra assistenten sin fortelling og mine egne observasjoner oppdaget jeg den pedagogisk lederen sin standardiserte fasit måte å svare på som en ikke fleksibel respons til barnas første signaler. Dette forsterket motstand i overgangssituasjonen. Dette bekreftes når pedagogisk lederen er spurt om sitt synspunkt om observasjonen med Leo 1,4. Prioriteringen av at gutten skulle delta i felleskapet der og da til tross for hans signaler gir inntrykk av at hennes pedagogiske planer lar seg ikke få innflytelse av guttens ytring. Jeg vil benytte meg av Sandvik (2007, s. 40, 41) sitt begrep *pedagogisk improvisasjon* som beskriver pedagogisk lederen sin evne til å frigjøre seg fra begrensingene ved det planlagte. For at pedagogisk leder kan arbeide uten detaljerte planer, men istedenfor å bruke sin pedagogiske improvisasjon, forutsetter det gode kompetanse innenfor de ulike fagområdene samt kjennskap til yngstebarnas kroppslige uttrykksmåter. Det avhenger av at pedagogisk leder er villig til å vise tillit til yngstebarna og stole på sitt egen profesjonelle skjønn, gripe muligheter som oppstår, og slippe andre. Informanten A kan utvikle sin kompetanse for yngstebarnas uttrykksmåter ved å la dem som kjenner barna best (foreldre, mer erfarne personalet) «oversette» dem for henne. Dessuten kan etter hvert pedagogisk lederen utvikle en dypere forståelse og kompetanse til å lese yngstebarnas signaler, ved å være mer lyttende og gi dem nok tid til å uttrykke seg.

Pedagogisk lederen beskriver barnas reaksjoner på en måte som gir inntrykk av at hun oppfatter dem som noe rettet mot enkelte personer, og ikke som motstand til selve overgangen eller planen til en ny aktivitet. Hun beskriver at hun forbereder seg selv og de yngstebarna til overgangssituasjonene i et forsøk til å unngå motstanden, noe som er positivt, men i tilfellet motstanden oppstår allikevel, forteller pedagogisk lederen at hun henter «en annen voksen som har en bedre kontakt med barnet og lar henne ta over». Hun nevner at den «annen voksen» får bedre resultater, og assistenten sier at «når et barn ikke vil gjøre det som pedagogisk lederen vil i overgangssituasjoner, sier hun at barnet ikke liker henne». Man kan trekke konklusjonen at pedagogisk leder tar yngstebarns motstand personlig. Det virker vanskelig for pedagogisk lederen å skape en sammenheng mellom den oppnådd «bedre kontakt» og den fleksible måten den andre veiledende voksne pleier å respondere med til barnets motstand. En pedagogisk leder som er lyttende mot yngstebarnas og personalets ytringer, klarer også å reflektere rundt sin egen rolle og sette lys på sin egen praksis.

Mangel på fleksible responser til yngstebarnas forsøk for medvirkning gjennom motstand øker yngstebarnas reaksjon (se Figur 1.). Yngstebarna viser mindre fleksibilitet i overgangssituasjoner som er veiledet av den pedagogiske lederen enn når de er med assistenten. Jeg ser en klar sammenheng mellom den fleksible responsen fra den veiledende voksne sin side og økte tilliten, samt en gjenspeilt fleksibilitet fra barna sin side. Barna gir seg lettere, demper motstanden og lar seg bli trøstet.

En endring i det pedagogiske ledelse kan oppleves som en overgangssituasjon for både personalet og de yngstebarna på avdelingen. Pedagogisk ledere kan kjenne en skjær selvfølelse og usikkerhet. Derimot er i dette tilfellet den pedagogiske lederens utsagn at hun er tilfreds med den generelle praksisen av yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner på sin avdeling. Når hun blir spurt om hun ser mulighet for mer medvirkning i overgangssituasjoner svarer hun at det forutsetter mer tid og bedre bemanning. I motsetning til pedagogisk lederen sin mening, sier assistenten at hun «absolutt ikke» er fornøyd med praksisen på sin avdeling når det gjelder yngstebarnas medvirkning, og at hun ser mye rom for forbedring her og nå. Jeg opplevde at disse forskjellige synspunkter gjenspeiles også i kommunikasjon, holdninger og relasjoner på avdelingen. Yngstebarnas ytring av motstand påpeker at deres opplevelser av medvirkning har mange likhetstrekk med assistenten sin. Dette får meg til å konkludere at det er et tomrom i felles forståelse av forventninger og felles realisering i forhold til yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner. En slik oppdagelse krever at den pedagogiske lederen gir sin oppmerksomhet målrettet til overgangssituasjoner slik at yngstebarnas muligheter for medvirkning i overgangssituasjoner ikke blir undergravet i det daglige (Jansen, 2019, s. 31).

6.5 Formidling av yngstebarnas muligheter for medvirkning til foreldrene

Pedagogisk leder sitt arbeid innebærer dokumentasjonsarbeid til foreldrene. Det må finnes en balansegang mellom foreldrene sine forventninger for gjennomføring av planene og deres forståelse for at de yngstebarna skal medvirke i hverdagen. En måte å øke foreldrene sin forståelse på kan være å forklare hva den lovfestende retten til barns medvirkning innebærer. En utfordring hos en nyansatt pedagogisk leder, som informant A er, er å dempe behovet for å prestere til arbeidsgiverne, medarbeiderne og foreldrene og å fungere fleksibel og intuitivt. Lederen må være villig til å droppe planene for å ivareta yngstebarnas behov til å medvirke og ha innflytelse i sin hverdag.

6.6 Utfordringer og dilemmaer

I alle yngstebarns avdelinger i barnehage er det en felles utfordring at det er mange barn som er helt avhengige av hjelp av de voksne. I overgangssituasjoner kan personalet oppleve fysisk belastning ved antallet barn som må få hjelp. Yngstebarns gråt kan skape stress og stivne fleksibilitet hos personalet, spesielt under tidskrevende situasjoner. Yngstebarna opplever overgangssituasjoner på en stressende måte som gjøre dem mindre fleksible når de er i større barnegrupper, når de har lange dager, eller fordi de begynner i barnehage tidligere enn før i tide (Østrem et.al., 2009, s. 46).

7 Avslutning

Både teori og funnene som er presentert i denne oppgaven viser at det er gode grunner til å hevde at yngstebarns muligheter for medvirkning i overgangssituasjoner er helt avhengige av pedagogisk leder sitt syn på dem som subjekter, sin maktutøvelse, og kompetanse til å «lese» deres signaler. Den viktigste konklusjonen er at når overgangssituasjoner avløser reaksjoner hos de yngstebarna i form av motstand, er det nødvendig for pedagogisk leder å oppfordre hele personalet og seg selv til å ikke ta dem personlig, heller ikke stå fast i det som var planlagt og overse yngstebarns signaler. Derimot kan en antakelse av motstanden som en indikator av yngstebarns behov for mer medvirkning bidra til demokratiske dannelsesprosesser. Utvikling av en bevegelig, fleksibel respons til yngstebarnets reaksjon kan være «nøkkelen» som forbedre overgangssituasjoner og demper motstanden, samt skape tillitsfulle relasjoner med de veiledende voksne. Bevissthet rundt de utfordringene som kan undergrave medvirkningsmulighetene kan lede til refleksjoner om alternative arbeidsmåter. En liberalistisk demokratiforståelse i dette begynnende stadiet av yngstebarns utvikling kan fremme deres rett

for medvirkning i form av innflytelse og valg innen gitte rammer og være grunnleggende for barnas utvikling og progresjon som et likeverd borger.

Et interessant tema å undersøke videre kan være om yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner kan ha en positiv effekt i tilvenningsperiode.

8 Litteraturliste

- Bae, B. (2012). Medlæring ved måltidet. I *Forskning i pædagogisk praksis* (s. 24–53). Akademisk Forl.
- Bae, B. & Norge Kunnskapsdepartementet. (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. Kunnskapsdepartementet.
- Bergsland, M.D. & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland & H. Jæger (red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (s.66 – s.83). Cappelen Damm akademisk.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra: Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Kommuneforl.
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene* (s. 178). Abstrakt forl.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utgave.). Gyldendal.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten begynner i barnehagen*. Cappelen Damm akademisk.
- Fennefoss, A. T., & Bae, B. (2012). *Medvirkning i barnehagen: Potensialer i det uforutsette*. Fagbokforlaget.
- Haugen, R., Lundestad, M., Slåtten, M. V., & Skogen, E. (2013). *Å være leder i barnehagen* (2. utg.). Fagbokforl.
- Jansen, K. E. (2019). *Medvirkning i praksis: Deltakelse og dannelse i barnehagens hverdagsliv*. Fagbokforlaget.
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2008). *Små barn og medvirkning : Noen perspektiver*. Cappelen akademisk forl.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Udir.
- Larsen, & Slåtten, M. V. (2019). *En bok om oppvekst : samfunnsfag for barnehagelærere* (5. utgave.). Fagbokforlaget.
- Ødegaard, E.E (2013). Ambivalens blant helter og forræde. I: A.Greve, S. Mørreaunet & N. Winger (red.), *Ytringer om likeverd, demokrati og relasjonsbygging i barnehagen* (s. 193-226). Fagbokforlaget
- Østrem, S., Bjar, H., Føsker, L. I. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., & Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer: En evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart* (Bd. 1/2009). Høgskolen i Vestfold.

- Pettersvold, M. (2014). *Demokratiforståelser og barns demokratiske deltakelse i barnehagen*. *Nordic studies in education*, 34(2), 127–147. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-5949-2014-02-05>
- Seland, M. (2013). «Nei! Jeg vil ikke!»: Hvordan forstå barns motstand i barnehagen som en del av deres danning til demokrati? I *Ytringer: Om likeverd, demokrati og relasjonsbygging i barnehagen* (s. 163–175). Fagbokforl.
- Sommer, D. (2012). *Barn i senmoderniteten: Barndomspsykologiske perspektiver*. Fagbokforl.
- Tholin, K. R. (2013). *Omsorg i barnehagen*. Fagbokforl.

Nettsider

- Barnehageloven (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>. (u.å.).
- Foreldreundersøkelsen i barnehagen – resultater. (u.å.). Hentet 16. oktober 2022, fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/foreldreundersokelsen-i-barnehager-resultater/>
- Kongeriket Noregs grunnlov—Lovdata. (u.å.). Hentet 31. desember 2022, fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Nettressurser fra universitetsforlaget. (u.å.). Hentet 31. desember 2022, fra https://nettressurser.no/var/ezwebin_site/storage/original/application/2be8c87fd5468c8079255ab27c39a6d8.pdf
- Overganger mellom aktiviteter. (u.å.). Hentet 16. oktober 2022, fra <https://www.statped.no/laringsressurser/sammensatte-larevansker/fokus-pa-tidlig-innsats/fokus-pa-tidlig-innsats/tiltak--tidlig-innsats-i-barnehagen/overganger-mellom-aktiviteter/>
- Sandvik, N. (2007). De yngste barnas medvirkning i barnehagen. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 25(1), Art. 1. Hentet 18. oktober 2022, fra <https://doi.org/10.5324/barn.v25i1.3592>

9 Vedlegg

9.1 Infoskriv og samtykkeskjema

Vil du bli intervjuet/ observert til en Bacheloroppgave om yngste barnas medvirkning i overgangssituasjoner?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor målet er å søke kunnskap om hva slags muligheter de yngste barna har for å medvirke i overgangssituasjoner i barnehagen, før de har utviklet et godt verbalspråk.

Formålet med prosjektet er å søke kunnskap om pedagogisk lederens rolle i at de yngste barnas måter å medvirke på blir forstått og at medvirkning praktiseres i samspill mellom barn og personalet, spesielt under overgangssituasjonene (for eks. bleieskift, garderobe og legging).

Forskningsmetoden jeg velger i min studie er semistrukturerte intervjuer og observasjon med feltnotater.

Jeg vil intervjuer en pedagogisk leder og observere overgangssituasjoner i løpet av en dag.

I etterkant av observasjonene vil jeg ha en samtale med en assistent blant personalet på avdelingen som var involvert i eventuelle overgangssituasjoner som jeg vil utdype i, for å forske hvordan de realiserer begrepet medvirkning i praksis og hva slags muligheter eller utfordringer de ser.

Omfanget av prosjektet omfatter 1 dags feltstudie i barnehagen og intervjuer i etterkant av dette. Noen intervju spørsmål er strukturert og noen formuleres med utgangspunkt i observasjonene fra feltstudien.

Omfanget av den skriftlige Bacheloroppgaven er 15 STP.

Intervjuet vil vare i maks 60 minutter. Informasjonen som innhentes under intervjuet/observasjonen vil analyseres og skape grunnlaget for videre arbeid med Bacheloroppgaven.

Jeg skal analysere forskningsspørsmålet: «Hvordan kan pedagogisk leder arbeide for å legge til rette for medvirkning for de yngste barna i overgangssituasjoner».

I intervjuet ønsker jeg å spørre deg bla. om følgende tema:

- Hva slags muligheter ser pedagogisk lederen for medvirkning i overgangssituasjoner, og hvordan bevisstgjøres personalet på avdelingen.
- Er det noe utfordringer du ser eller erfarer i arbeidet som du synes hindrer personalet i tilrettelegging for at de yngste barna skal oppleve medvirkning i tråd med rammeplanens krav, spesielt i overgangssituasjonene?

Observasjon

Jeg vil observere samspillet mellom de yngste barna og personalet i overgangssituasjoner for å finne ut:

- hvordan de uttrykker seg i forhold til deres behov for medvirkning
- hvilke resultater disse signaler og kroppsspråket bringer
- hvordan barna reagerer hvis disse signaler blir oversett
- om medvirkning har en påvirkning i barnas trygghet og væremåte i løpet av dagen

De overgangene jeg er mest interessert i er bleieskiftsituasjoner, garderoben og under leggetid. Etter observasjonen vil jeg ha en åpen samtale med noen fra personalet som var involvert i overgangssituasjonen, for å unngå mistolkning, og ta andres sitt perspektiv i betraktning før jeg analyserer funnene. Disse spørsmålene skal formuleres etter observasjonene og hjelpe meg med analysering av funnene mine.

Forskningsprosjektet er en Bacheloroppgave i barnehagelærerutdanning, 15 STP, som en del av det 4 årlege bachelorgradstudie i barnehagelærerutdanning ved Universitetet i Stavanger 2019-2023.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta pga. din stilling som pedagogisk leder, eller assistent i barnehagen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden jeg velger i mitt forskningsprosjekt er 1dags observasjon med feltnotater og semikonstruerte intervjuer i etterkant av observasjonene.

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at jeg vil komme på din avdeling og observere og analysere praksisen i en dag. Opplysningene registreres av meg som feltnotater.

Hvis du tilhører personalet og velge å delta i prosjektet innebærer det at du er med på ett intervju. Intervjuet vil vare i maks 1 time. Intervjuet vil ta for seg spørsmål om hva dine tanker er som barnehagelærer eller assistent.

Jeg vil sørge for at foreldrene blir informert om forskningsprosjektet og formålet med observasjonen i forkant.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. **Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert.** Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være meg som har tilgang til dine privatopplysninger. Informasjonen du gir i intervjuet vil bli anonymisert og delt med veileder og i selve Bacheloroppgaven.
- Navn og kontaktopplysningene dine vil bli lagret på min datamaskin, og vil bli slettet etter at prosjektet er avsluttet.

Intervjudeltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 04.01.2023. Ved prosjektslutt vil alle personopplysninger slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger, Institutt for barnehagelærerutdanning, ved student .....
- Epost:...epostadresse.....

Med vennlig hilsen

Navn Etternavn

Student v Barnehagelærerutdanningen UiS

Denne originalen gis til studenten, som tar vare på den. Informanten har mottatt en kopi av informasjonsskrivet i epost i forkant av intervjuet.

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og forstått informasjon om deltagelse i prosjektet «Hvordan kan pedagogisk leder arbeide for å legge til rette for medvirkning for de yngste barna i overgangssituasjoner» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- å bli observert
- at mitt barn skal observeres

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 04.01.2023.

Prosjektdeltakers navn med blokkbokstaver:

.....
.....

.....
.....

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

9.2 Informasjon til foreldrene

Hei

Jeg heter Navn Etternavn og er Student v Barnehagelærerutdanningen UiS.

Jeg vil informere deg at jeg driver et forskningsprosjekt hvor målet er å søke kunnskap om hva slags muligheter de yngste barna får for å medvirke i barnehagen, før de har utviklet et godt verbalspråk.

Forskningsprosjektet er en Bacheloroppgave i barnehagelærerutdanning, 15 STP, som en del av det 4 årlige bachelorgradstudie i barnehagelærerutdanning ved Universitetet i Stavanger 2019-2023.

Formål

Formålet med prosjektet er å søke kunnskap om pedagogisk lederens rolle i at de yngste barnas måter å medvirke på blir forstått og at medvirkning praktiseres i samspill mellom barn og personalet, spesielt under overgangssituasjonene (for eks. bleieskift, garderobe og legging).

Forskningsmetoden jeg velger i min studie er semistrukturerte intervjuer og observasjon med feltnotater.

Siden du tilhører foreldregruppen på avdelingen jeg vil observere blir du informert om at barnet kan delta i prosjektet. Dette innebærer at barnet blir observert i samspill med de voksne på avdelingen sin under overgangssituasjonene i løpet av en dag. Hvis IKKE du ønsker å gi tillatelse til observasjonen, kan du si ifra til avdelingslederen eller styreren i barnehagen.

Med vennlig hilsen

Navn Etternavn

Student v Barnehagelærerutdanningen UiS

9.3 Intervjueguiden 1 og 2

Intervjueguiden 1 - Informanten A

1. Hva tenker du når du hører begrepet barnas medvirkning?
2. Er begrepet medvirkning brukt regelmessig din barnehage?
3. Hvordan arbeider dere for å fremme yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner denne barnehage?
4. Er du tilfreds med den praksisen av yngstebarnas medvirkning i overgangssituasjoner som er på din avdeling?
5. Ser du rom for mer medvirkning i overgangssituasjoner? Hvis ja, hva kunne disse mulighetene være, og hva kunne hindre eller være utfordrende i disse situasjonene?
-Kan du utdype litt?
6. Hva gjør du i tilfelle et barn viser klart tegn på at de ikke vil følge planen i overgangssituasjonen? For eksempel ikke gå ifra det barnet holder på med for å få en ny bleie under bleieskifrutine?
7. Jeg vil referere til en observasjon, som jeg har gjort tidligere i dag. Du var i ferd med å samle barna til samling i det lille rommet, men en gutt med fiktivt navn Leo, i 1,4 alder, fikk tilbud til å sitte på stolen og være med assistenten som forberedte til lunsj. Jeg så at du snakket med assistenten. Vil du fortelle litt om hva som skjedde?
-Hvordan var barnets humør når du kom tilbake fra samlingen?
-Hvordan håndtere du situasjonen hvis foreldrene sier nei til det?
8. Ser du en endring i atferd hos de yngste barna, når det er rom for medvirkning i overgangssituasjonen?
-Tenker du at det er noe som kunne endres hvis du da gir mer rom til medvirkning?
9. Har du en konkret forståelse av hva medvirkning er hos de yngste barna?
10. Syns du at medvirkning er viktig i så tidlig alder?
11. Hva tror du er grunnen til at i foreldreundersøkelses resultater i hele landet er resultatene lavere i barnas medvirkning enn i andre punkter?
-Hvordan gjør dere det?
-Kan du beskrive litt mer om hva dette vil si?
-Hva vil disse bildene dokumentere?
12. Synes du at den kunnskap du har om yngste barnas medvirkning er tilstrekkelig eller ønsker du å heve din kunnskap?

Intervjueguiden 2 - Informanten B

1. Hva tenker du når du hører begrepet barns medvirkning?

- Jeg oppfatter det som om du tenker du på barnas deltakelse når du hører på begrepet medvirkning. Er det noe annet du tenker på?
- Hvis det ikke går der og da som du beskriver, ser du noen andre muligheter?
- Du sa at det gikk ikke. Kan du forklare hva du mener?
- Du gir meg inntrykk av at du oppfatter planlegging og planer som noe som kan hindre barnas medvirkning. Stemmer det?

2. Hvordan opplever du det å la de yngste barna medvirke i overgangssituasjoner på denne avdelingen?

- Er det noe som du tenker den pedagogiske lederen kan gjøre for å forbedre situasjonen?

3. Jeg vil referere til en observasjon, som jeg har gjort tidligere i dag. Lederen din var i ferd med å samle barna til samling i det lille rommet, men den gutten med fiktive navn Leo, 1,4 fikk tilbud av deg til å sitte på stolen og være med deg mens du gjorde klar til lunsj. Vil du fortelle litt om hva som skjedde?

- Hva tenker du kunne ha skjedd hvis den pedagogiske lederen tok Leo inn?

4. Hvordan tenker du de yngste barna kan medvirke når de ikke har godt utviklet verbalspråk?

- Kan du forklare litt hva du tenker når du sier at den situasjonen som det er nå er normalen?

5. Er du fornøyd med måten de yngste barna får mulighet til å medvirke i overgangene på din avdeling?

- Kan du fortelle meg hva det er som får deg til å gi det svaret?

6. Hvordan opplever du maktutøvelse på avdelingen?